

Sicole :

Li suddjonctif imparfwait

Li suddjonctif erirece ou imparfwait do suddjonctif, c' est on tins do suddjonctif ki s' rescontere dins ene frâzlete ki l' viebe del mwaisse frâze est codjowé a on tins do passé.

*I faleut ki dj' **ripassaxhe** tchaeke côp dé matante.*

Ôtes employaedjes

Dins des frâzes di sohaitaedje

*Dji vôreu k' vos **vnîxhe** å raploû des waloneus.*

Dins des frâzes di sclameure

*K' i **vnaxhe**, seulmint et i voerè a kî k' il a a fé !*

Dins des frâzes condicionreces

*Li mâ el picive come si on lyi **avaxhe** heré on tchôd fier houte et houte del tchâ (Jean Lejeune di Djoupeye dins "Avå trîxhes et bwès", p. 10).*

Egzimpes å singulî

*Il a falou ki dji lzî **tchantaxhe** "Li nute di may"; ça fwait k' dji lzî tchanta.*

*I fâreut ki t' **loucaxhes** mî a t'-minme.*

*I n' esteut nén tins k' ene bâshele **sipiyaxhe** si schiele, ca après, ele ni trovéve pus nou marieu.*

Egzimpes å pluriyal

*Il a falou ki nos lzî **tchanténxhe** "Li nute di may"; ça fwait k' nos lzî tchantîs.*

*I faleut k' vos **loukîxhe** di tos les costés po vey si l' innmi n' esteut nén avâr la.*

*I n' âreut nén falou k' ele **sipiyénxhe** leu schiele totes les deus a ç'*

Scoles di Bive, do prumî d' octôbe 2013

fiesse la, ca après, ele ni trovît pus nou marieu.

Dins les accints do walon

*I faléve k' il **avançahît** tot rotant so les djnos.*

I gn a nou suddjonctif imparfwait dins les ôtes accints do walon, mins des cognes di viebe a môde di suddjonctif imparfwait sont eployeyes avou on tins prezint dins l' mwaisse fråze (adon, a môde di suddjonctif prezint).

*Divant qu' tot l' monde **eûche** rèspondu, i faurè co do timps* (Joseph Bodson).

*Quu ça t' **vache** bin ! ; dju vu qu'i **mèche** su paltot* (Årdene nonnrece)

*I fât k' il î **alinche** vèy* (Årdene nonnrece).

Gama-coûte

Gama-coûte, c' est ene binde d' imådjes didactike askepeye pa Djozé Schoovaerts e 2013, so ene idêye da Nicolas Massager.

Li bédéyisse riprind si mwaisse persounaedje, Professeur Titôrvå, po djouwer on malåde ki s' va fé operer.

Li modêye e walon est eplaideye et cossemêye pal soce nén recwârlante «Li Rantoele».

Såme

I s' adjixheut di fé comprinde ås pacyins del radiocérudjeye çou ki lzî aléve atoumer, et les mete foû hisse.

Amontaedje del BD

Cwate moes å long, Djozé va loukî les cotoûs do siervice, et toirtchî ses plantches.

Les prumirès bouyotes e francès fourît ratournêyes e walon pa Lucyin Mahin.

Adon-pwis, li live serè ratourné e-n inglès pa li spiroutî lu-minme. C' est l' prumî côp k' ene binde d' imådjes tuzêye e walon va esse ratournêye e-n inglès.

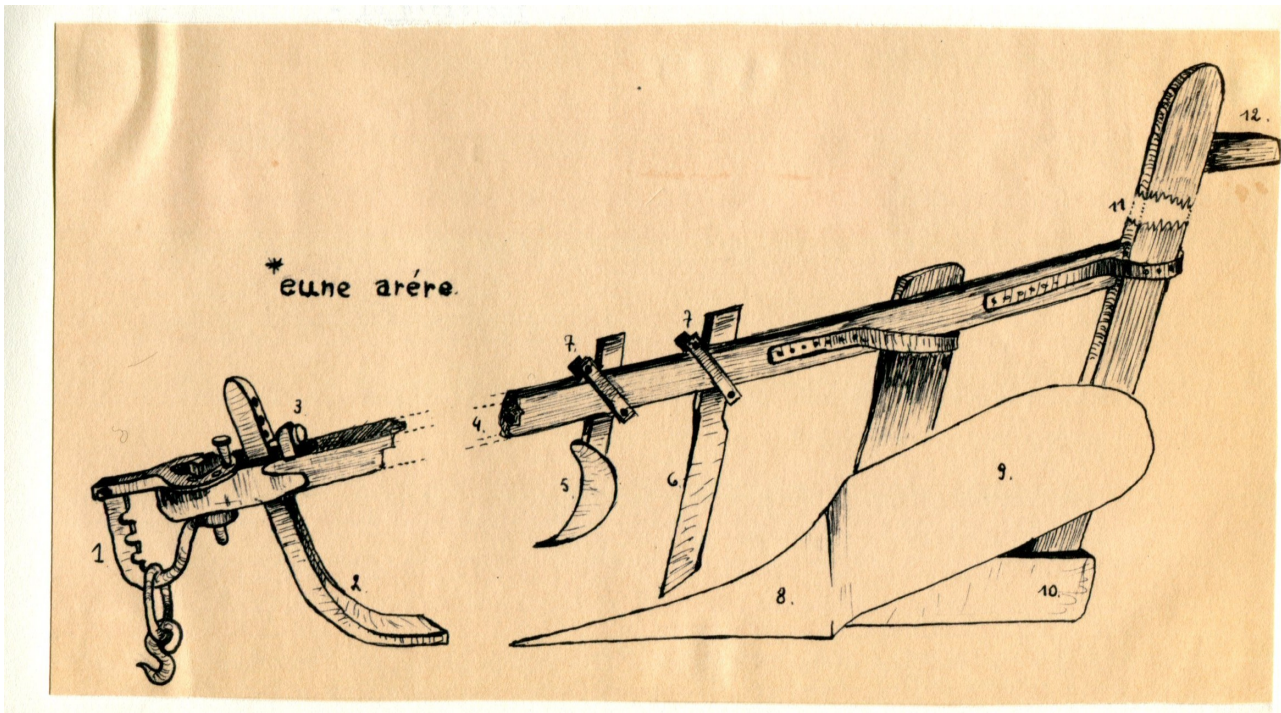
Corwaitaedje do walon

Scoles di Bive, do prumî d' octôbe 2013

Li noûmot «gama-coûte» a stî foirdjî a pârti di l' inglès «gamma-knife» (coutea gama). On coûte, c' est ene pîce del tcherowe ki find l' tere divant l' schî. Ci mot la a ene sillabe permeteut d' awè l' minme grandeur et l' minme tcherpinte (aplacaedje tîxhon) ki l' mot inglès.

Tot sol mot « coûte »

Etimolodje : tayon-bodje latén «culter» (minme sinse).

Esplikêye : (mot des cinsîs) fier d' ene tcherowe ki côpe li tere (metowe divant l' schî).

On rbate les schîs et les coûtes cwand i sont trop butes (Motlî d' Tchonveye).

Ratourneures

>> ribate li coûte : li rinde pus afiyant.

>> ritçhâssî l' coûte : li ralongui avou on ôte boket d' fier.

Parintaedje : coutea

Mots vijhéns : peloe, pitit schî

Tchanson

Årdene

O valureus Lidjwès, k' est si fir del mostrer, / I n a des djoûs portant k' t' end as t' sô do viker, / Å mitan del herlêye des djins k' t' as-st âtoû d' twè, / Ki corèt a l' ovraedje oubén ki balzinèt. / Trop di djins, trop di djins, portant si diferins ! / T' as-st idêye do candjî, do cwiter tot ç' frumjhin.

Por mi, cwand dji sofoke, si dj' vou saetchî l' gordene, / C' est l' meyeu d' tos les rmédes : dj' endè va so l' Årdene. / Divintins l' pormoenneu ndaléve do lon d' l' Aiwe d' Oûte. / Asteure, c' est des tchåfeus, s' î fât i bén rezoude. / Faleu coixhî l' Årdene po-z î fé l' otorote. / Deus côps d' corijhe djermales asteure lyi drovèt l' âme, / Nawaire bén retrôclêye padrî ses hôtes hâyes. / C' est l' mwaisse voye po l' Årdene.

Mins fât rovyî l' beton, et rloukî dvant si oto / L' longue sicrene ki s' prustêye come ene biesse å solo. / Avou les deus trîxheas di djniesses des deus costés, / Ene dimeye sapinire å coir tot distchârné. / Mins est tins di vni foû : vo nos cial al Barake / E plin cour di l' Årdene.

Adon la, c' est l' pays ås couleur di frambâjhe. / Ki dâborèt les cirs et ki m' metèt a mi âjhe. / Les sinteurs di sapén ki vs montèt so ene nûlêye / Po cori les pazeas, griper so les schavêyes. / Et c' est sorlon l' sâjhon, cwand vs loukîz a vos pîs. / Les sâvaedjès åmonnes ki l' esté fwait frudji / Et pus târd, al sinteur, vos odez les tchampions, / Dmesfiyîz, etrindjir, i n' sont nén tertos bons. / Mins pol plaijhi des ouys, vola, loukîz tocial : Nel magnîz nén, loukîz l' c' est on tchapea-d'-macrale.

Est tins di prinde coraedje : divant vos, on crestea, / Et vos nd âroz pus d' onk : l' Årdene, c' est on tâvlea / Di hôteurs et d' croupets ki vs leyèt foû d' alinne. / Di hourêyes et d' gritchetes ki vs gripez el brouhene. / Po vs moenner å mirâke : vo vs cial so les plenesses; / Divant vos l' banne do cir, so on monde k' ele rabresse, / Ene cinse so on crestea ; e-n ene vâ, on viyaedje / Et disk' al roye do cir, vos ouys vont fé l' voyaedje. / Leyîz les fé mamêye, et profiter d' l' âbinne, / Ca vola l' nute ki tome, come on ridea sol sinne.

L' Årdene t' a fwait do bén ; il est tins do rivni / Moens d' ene eure, et c' est Lidje. / Trop di djins ? Mins neni / Avou tos les plankets, t' ârès l' meyeuse aconté / S' pout on passer del veye la k' on-z a vnou å monde ?

Marcel Slangen, divins l' sitroete plake « Do slam e walon » ; muzike di fond:Philippe Lebois.